

KLEINSCHALIGE FILMVERTONING

het gaat om de film

FILM
Kennis
centrum

Een
zweem van
missionarisdrang

I. VOORAF

Nu de regio, vooral buiten de regio, de laatste jaren bijna dagelijks onderwerp van gesprek is, is het nog belangrijker om juist vanuit de regio geluid te laten horen. En dan zowel om te laten zien hoe het daar is als ook om tegelijkertijd de regio zelf een spiegel voor te houden.

Een spiegel die het mooie toont, die ons laat zien dat we heel veel burens hebben die gelijkgestemd zijn, ook al verschillen we onderling allemaal een heel klein beetje. Dus niet de regio om problemen van elders op te lossen maar juist positief geformuleerd, in dit geval als schatkamer van de internationaal geroemde kleinschalige Nederlandse filmvertoning.

Daar gaat het hier over. Niet over trekkers of CO2 of politieke aardverschuivingen maar over de mensen met hart voor film die er voor zorgen, al jarenlang vaak, dat overal in de eigen buurt of in een eigen ambiance, wat verder van de grotere steden of stedelijke gebieden of grotere culturele centra, andere mensen van film kunnen genieten.

Daar kunnen allerlei termen op geprojecteerd worden zoals participatie, democratie, diversiteit, inclusiviteit of regionalisering maar aan al die termen hangt toch vaak een zweem van missionarisdrang vanuit een oorsprong elders en dat is niet de insteek. Het gaat hier om de film.¹

Er zijn vele definities van regio te geven en scheidslijnen te onderscheiden. Vaak is dan afgezet tegen anders gedefinieerde of anders ingevulde geografische, demografische, culturele, economische of verstedelijkte gebieden. 'De regio' of 'de provincie' bestaat niet. Nederland telt 12 provincies met vele, ook provinciegrens overlappende, regio's of streken.

In dit stuk wordt de regio bepaald door de aanwezigheid of de potentie daarvoor van kleinschalige filmvertoning. Het gaat daarbij niet om een onderscheid ten opzichte van anderen maar om het hebben van een eigen bestaansrecht met een eigen kracht en met een eigen behoefte.

In 'Verkenning van kleinschalige filmvertoning' uit 2021 werd gesteld dat tot dan weinig bekend was over de filmhuizen en de kleine filmtheaters.² Hooguit binnen bepaalde kleine kringetjes was men bij elkaar bekend. Ook ging het erom dat onzichtbaarheid een probleem is. Niemand weet of hij iets mist, niemand weet of hij iets kan betekenen. Niemand weet wat beleid teweegbrengt, wat in de uitvoering beter kan, wat mist, overbodig is, of wat al gebeurt. Hierin bracht 'de Verkenning' verandering.

Tevens werd een soort dubbele ontwikkeling gesignaleerd. Enerzijds een behoefte

aan en uitbreiding van lokale en nabije filmvertoning met daarbij een behoefte aan kennis, aan samenwerking of een klankbord. Anderzijds een soort miskennis, de kleine filmvertoners zijn te klein, ontvangen geen steun, lijken niet serieus genomen te worden. Met de oprichting in 2022 van de Vereniging van Filmhuizen, de VVF, wordt geprobeerd hier op in te spelen en verandering in te brengen.

De Verkenning leverde een schat aan informatie. Er zijn meer kleinschalige vertoners dan werd aangenomen en ze zijn actief. Zo werd duidelijk dat er veel meer vertoond wordt dan waarover gesproken werd. Daarbij gaat het niet zozeer over enorme hoeveelheden bezoekers erbij maar wel over een veel fijnmaziger en veel verder verspreid filmlandschap dan algemeen werd aangenomen.

Ook in eerdere publicaties, met name in de reeks 'Film in Overijssel' van Filmkenniscentrum, werd al regelmatig geschreven over het kleinschalige filmlandschap: Over verschillen in vertoning tussen provincies in deel iv; over de kleinste gemeenten en groei bij kleinschalige vertoners in deel v; over de programmering en de grote mate van eigenheid daarin bij de kleinschalige vertoners in deel vi; en over de reflexen ten tijde van Covid-19 om de kleinschalige vertoning maar niet te ondersteunen in deel vii.³

Ondanks al deze al aanwezige kennis was er toch nog behoefte om een stapje verder, dieper te kijken naar het hoe en wat van de kleinschalige filmvertoning. Om niet alleen het feit te constateren dat het bestaat maar ook om te kunnen beschrijven hoe dat er uitziet en wat er vertoond wordt. Daarmee vormen 'Verkenning van kleinschalige filmvertoning' en deze 'Kleinschalige filmvertoning' samen een geheel.

Dick Smits

Augustus 2023

FILM
Kennis
centrum

I. VOORAF	03	VII. PROGRAMMA EN	
		NEDERLANDSE FILM	30
II. WERKWIJZE	06	1. Uitbreng en vertoning	30
		2. Programmering	32
III. LOCATIE	08	3. Bezoek	35
1. Zalen	08	4. Dvd-vertoners	36
2. Gemeenten	09		
IV. TECHNIEK	10	VIII. TOT SLOT	38
1. Draggers dcp en dvd	10	1. Een context	38
2. Stream	12	2. Noten	44
3. Schermen	12	3. Contact	45
4. Geluid	14	4. Dank/Verantwoording	45
5. Teverdenheid	14		
6. Programmering	16		
V. ZELFSTANDIGHEID	17		
1. Delen	17		
2. Investeren	17		
VI. VOORSTELLINGEN			
EN BEZOEK	19		
1. Bezoek / voorstelling	19		
2. Gemeente	22		
3. Vertoningsruimte	25		
4. Techniek	27		
5. Zelfstandigheid	28		

FILM
Kennis
centrum

II. WERKWIJZE

Van alle 171 kleinschalige filmvertoners zoals die bekend zijn sinds de Verkenning zijn er 158 aangeschreven met het verzoek een enquête in te vullen. Vaak zijn meerdere contactadressen voor eenzelfde vertoner gebruikt en niet alleen het algemene 'info@filmhuis' adres. Later is nog een specifiek verzoek om gegevens over de vertoonde films gedaan.

De dertien interne filmhuizen, filmhuizen die in een 'officiële bioscoop' vertonen, zijn niet aangeschreven. Zij vormen eigenlijk een klasse apart die opereren in een andere infrastructuur. Niets ten nadele van deze filmvertoners maar mét hen zouden in de uitkomsten ook sterk eigenschappen van bioscopen doorsijpelen en ze daarna weer apart zetten voegt weinig toe.

Onder de 158 aangeschreven vertoners zijn leden van de Nederlandse Vereniging van Bioscopen en Filmtheaters, VVF-leden, vertoners die van beide verenigingen lid zijn en vertoners die van geen van beide verenigingen lid zijn.

Resultaat was een respons van 47 procent. Dat is hoog. Dat geeft de uitkomsten het hoge betrouwbaarheidsniveau van 90 procent. De respons was ook sterk representatief voor het kleinschalige vertoningsveld. De respons was onder meer evenredig verdeeld over de al dan niet NVBF en/of VVF leden en ook over de verdeling tussen dcp of dvd-vertoners. Dit alles analoog de verdeling in de realiteit.

Vanaf 2019 zijn de huidige vertoners geïnventariseerd. Bezoekcijfers zijn gevraagd vanaf 2019 tot en met 2022. Bezoekcijfers leveren van voor 2019 was niet altijd mogelijk en in vergelijkingen van gegevens van voor die tijd zouden bovendien meer hiaten ontstaan omdat zeker de laatste 10 jaar langzaam maar zeker veel nieuwe kleine vertoners zijn opgekomen.

Sommige cijfers wijken iets af, maar niet fundamenteel, van die in de Verkenning. In de huidige rapportage is veel meer uitgegaan van door de vertoners zelf aangeleverde cijfers en daarmee is het geheel nog wat accurater.

Zoals in de Verkenning al werd geschreven, er is een glijdende schaal die loopt van filmbezoek in een bioscoop tot filmbezoek in het dorpshuis. Harde afbakeningen van de segmenten zijn soms lastig. Zo kun je vanuit de techniek gezien in een ander segment vallen dan wanneer de vertoonde films of de organisatie het uitgangspunt zijn. Ondanks dat het een glijdende schaal is zijn er daarbinnen grofweg vier segmenten te onderscheiden.

Voor hier staan bioscopen, zij het concern, onafhankelijk of art-house en grote filmtheaters aan de ene kant en de kleine filmtheaters en de filmhuizen aan de andere kant. Dit is niet bedoeld als een oppositie maar als een praktische tweedeling.

Met een dagelijkse programmering, betaalde medewerkers, meerdere zalen, inkomsten uit omzet en/of subsidie, de overlap in programmering, het belang van horeca en het tot op grote hoogte geïnstitutionaliseerd zijn, zijn er zeer veel overeenkomsten bij de grotere of grootschalige vertoners.

Andersom geldt dat ook de kleinschalige vertoners: geen dagelijkse vertoning, vaak geen eigen locatie, één zaal, medewerkers zijn vrijwilliger, weinig overlap in programmering met bioscopen in hun omgeving, vrijwel geen subsidie of horeca-inkomsten.

Binnen de categorie kleinschalige vertoners onderscheiden de kleine filmtheaters zich vooral van de filmhuizen door hun lidmaatschap van de NVBF. De filmhuizen zijn daar geen lid van, vooral omdat ze niet aan de technische eisen van toetsing voldoen. Praktisch gezien betekent dit dat ze veelal niet over dcp-apparatuur beschikken. Verder is het een glijdende schaal waar net zoveel overeenkomsten als verschillen in aan te wijzen zijn.

III. LOCATIE

Naast het programma is techniek het meest in het oog springende onderdeel waarmee gangbare indelingen tussen diverse vertoners worden gemaakt en waarmee men zich naar de bezoeker toe onderscheidt. Laserprojectie en meebewegende of verstelbare ligstoelen en Dolby Atmos versus een duurdere consumentenbeamer en harde theaterstoelen zonder beenruimte of zelfs losse stoelen en stereogeluid, dat zijn zo een beetje de uitersten.

In brede zin gaat het om de entourage, de zaal waarin de film gezien wordt. Dat staat los van het aangezicht van het gebouw, de entree of de horeca, of van de gemeente waarin de vertoner opereert. De gemeente maakt op haar beurt wel deel uit van de locatie.

1. Zalen.

In deze inventarisatie worden drie soorten vertoningsruimten onderscheiden. Dat is iets anders dan de locatie uit de Verkenning. Daar ging het om de aard en gebruik van het gebouw zoals een cultureel podium, een gebouw van een ander of juist een eigen zelfstandige ruimte. Hier gaat het om de vertoningszaal zelf. Het is een verdere specificatie.

Ruim de helft van de kleinschalige filmvertoners vertoont in een theaterzaal, iets minder dan 20 procent vertoont in een eigen bioscoopzaal (anders dan interne vertoners) en bijna 30 procent vertoont in een 'andere locatie'. In deze laatste categorie varieert de aard van de locatie en daarmee die van de zaal sterk. Vaak is het een multifunctionele zaal in bijvoorbeeld een kulturhus maar ook een grote vlakke zaal in een school, kerk of dorpshuis komt voor. Een enkeling hiervan heeft losse stoelen. **Vertonen in een theaterzaal lijkt een opkomend en uitbreidend fenomeen**. Twintig procent daarvan is een vlakke vloertheater zonder oplopende zaal.

Van de vertoners in een bioscoopzaal is de helft NVBF-lid. Van de theaterzaalvertoners is 40 procent lid van de NVBF en in de categorie 'anders' is dat 20 procent. Met de VVF als uitgangspunt geldt dat 50 procent van de theaterzaalvertoners VVF-lid is, van de bioscoopzaalvertoners is 30 procent VVF-lid en bij de andere zalen is 55 procent lid van de VVF. Het is mogelijk van beide verenigingen lid te zijn. De overige filmvertoners in deze locaties zijn noch lid van de NVBF noch van de VVF.

De zalen van de kleinschalige vertoners zijn niet klein. Gemiddeld hebben ze 140 stoelen. Dat benadert meer de grootte van de Nederlandse bioscoopzalen dan die van de Nederlandse filmtheaters. De bioscoopzalen van de kleinschalige vertoners zijn met 86 stoelen het kleinst; de theaterzalen met 178 stoelen het grootst; de andere locaties hebben gemiddeld 91 stoelen. **In totaal gaat het in het kleinschalige segment om ongeveer 18.000 stoelen**. Ter vergelijking: de grote filmtheaters hadden in 2022 ruim 14.000 stoelen.

2. Gemeenten.

De meeste gemeenten met kleinschalige vertoners hebben tussen de 30.000 en 60.000 inwoners. Uiteraard zijn er uitschieters naar boven en naar onder. Soms vertoont een kleinschalig filmhuis in een stad waar ook een groot filmtheater vertoont. Als deze grotere steden er uitgefilterd worden en meer gelet wordt op de grootte van het dorp of de kern in plaats van de gemeente dan heeft het merendeel van de vertoningsplaatsen van de kleinschalige vertoners tussen de 13.000 en 44.000 inwoners. De ondergrens ligt bij ongeveer 1.000 inwoners. Dit bevestigt de bevindingen uit de Verkenning.

Kleinschalige vertoners in een theaterzaal bevinden zich op het eerste gezicht in een gemiddeld wat grotere gemeente dan degene die in een bioscoopzaal vertonen en die op hun beurt bevinden zich in een wat grotere gemeente dan degene die in een zaal in een geheel andere locatie vertonen.

Binnen deze driedeling is steeds ook een klein verschil tussen degene met eigen apparatuur en degene die apparatuur delen met andere gebruikers van de zaal. Bij de eerste zijn de gemeenten steeds een tikkeltje groter.

Als wederom de enkele extremen er uit worden gefilterd dan lijkt **de grootte van de gemeente niet zo bepalend voor de keuze door de kleinschalige vertoners, als die keuze er al is, tussen het vertonen in een bioscoopsetting of in een theaterzaal**. De kleinschalige vertoners in bioscoopzalen bevinden zich in gemeenten met gemiddeld 45.500 inwoners. De theaterzalen bevinden zich in gemeenten met gemiddeld 42.500 inwoners. De reikwijdte hierbij is in beide gevallen, een enkeling uitgezonderd, van ongeveer 20.000 tot 100.000 inwoners.

Als in een zaal in een andersoortige locatie wordt vertoond dan bevinden die zalen zich wel in wat kleinere gemeenten: gemiddeld 30.000 inwoners. Ook hier zijn enkele extremen weggelaten. De reikwijdte, ook hier een enkeling uitgezonderd, loopt hier van ongeveer 15.000 tot 65.000 inwoners.

IV. TECHNIEK

De specifieke inrichting van de zaal en dan met name de gebruikte apparatuur geldt als een onderscheidend kenmerk tussen de diverse vertoners. Het is bijvoorbeeld een van de toelatingscriteria voor het lidmaatschap van de NVBF. Zonder dcp geen lidmaatschap. Met name de bioscopen gebruiken het ook als een marketinginstrument. Misschien niet zozeer tegen hun collega's maar toch zeker wel naar de bezoeker om het verschil te duiden met elke andere vorm van filmkijken. Bij de filmtheaters speelt dit reclameaspect minder.

1. Draggers dcp en dvd.

Een belangrijk onderscheid bij de projectie van films heeft te maken met een verschil in gebruikte apparatuur en met de drager waarvan de film afgespeeld wordt. **De techniek is van invloed op hetgeen we op het filmscherm zien en ervaren.** Of we ons daarvan bewust zijn of niet.

De dcp, digital cinema package oftewel het digitale bioscooppakket, is een gestandaardiseerde en sterk beveiligde drager van hoge kwaliteit die via dure digitale projectoren wordt afgespeeld. De dvd, digital versatile disc oftewel de digitale veelzijdige- of video schijf, is een tamelijk eenvoudige schijf met digitale informatie. De blu-ray is hier een variant op die veel meer informatie kan bevatten dan een dvd en daarmee ook een hogere beeldkwaliteit kan laten genereren. Hier wordt voor het gemak gesproken over dvd als het ook blu-ray kan zijn. Als de voorloper van de dcp de 35 mm film was dan was de voorloper van de dvd of blu-ray de videocassette. De vergelijking gaat niet helemaal op maar geeft een idee van het verschil.

Inmiddels zijn dcp-projectoren verder ontwikkeld dan grofweg de apparatuur van tien jaar of nog langer geleden en worden ze uitgerust met laserlichtbronnen en kunnen ze hogere projectieafspeelsnelheden aan. Dit alles voor een nog helderder, contrastrijker, kleurrijker en stabiel beeld. Hetzelfde geldt ook de beamers en afspelers voor blu-ray discs. Ook daar heeft een enorme kwaliteitsslag plaatsgevonden. **Zij benaderen inmiddels kwalitatief de vroegere dcp-projectoren.**

Bijna zestig procent van de kleinschalige vertoners én nagenoeg hetzelfde percentage

van de respons van de enquête zijn dvd-vertoners. Enkele dvd-vertoners zijn NVBF-lid. Zij hebben in 2012 ten tijde van Cinema Digitaal de overgang van 35 mm film naar dcp niet gemaakt maar zijn toen wel lid gebleven van de NVBF. Andersom zijn er enkele dcp-vertoners die geen lid zijn van de NVBF. Een aantal overweegt dit wel te worden of zit midden in dat proces. **Ook zijn een aantal andere kleinschalige vertoners bezig met de overgang naar dcp.**

De dcp-vertoners hebben allemaal, dat kan ook haast niet anders, een projectiecabine. Geluidsdicht inpakken in een kist aan het plafond is eigenlijk pas iets van de laatste jaren en gebeurt vooral vanwege plaatsgebrek of om ruimte te besparen. Ook van de dvd-vertoners heeft toch nog 16 procent een projectiecabine. De helft daarvan bevindt zich in een bioscoopzaal. Dus **niet bij alle dvd-vertoners hangt de beamer gewoon los aan het plafond** zoals we vaak denken.

Vele kleine filmtheaters schaften rond 2022 en 2023 nieuwe (laser) dcp-projectieapparatuur aan. Het einde van de garantietermijnen en van de technische ondersteuning voor hun oude apparatuur in combinatie met een eenmalige rijksoverheidsinnovatiesubsidie in het kader van Covid-19 maakte deze aanschaf op dat moment financieel erg aantrekkelijk.

In tegenstelling tot geluiden vanuit grote filmtheaters hadden de kleine filmtheaters hun afschrijving voor de nieuwe apparatuur in het algemeen wel op orde zodat

voor de eigen bijdrage niet op andere overheden zoals de gemeente geleund hoefde te worden. **Van gemeentelijke subsidie of ondersteuning is bij de kleinschalige vertoners namelijk zelden sprake.** De grote filmtheaters worden in het algemeen wel gemeentelijk ondersteund. Dat is conform de driedeling bij de diverse overheden in een soort gangbare onderlinge rolverdeling tussen hen inzake het (cultuur) beleid maar waarin overleg en of middelen of souplesse soms ontbreken.

2. Stream.

Precies een derde van de dvd-vertoners vertoonde in 2022 uitsluitend via dvd óf blu-ray. Twee derde gebruikt beide dragers. En 38 procent daarvan streamt bovendien. Slechts een enkeling gebruikt alleen streaming waarbij de film direct van een online platform vertoond dan wel eerst naar een eigen server of laptop gedownload wordt en vervolgens geprojecteerd wordt. Daarmee is een stream een derde drager van film geworden.

Men is zoekende naar alternatieven voor de verdwijnende dvd en blu-ray. Overgaan naar dcp en/of streamen zijn momenteel de opties. De eerste is vaak te kostbaar, de tweede beperkt aanwezig of omringd met juridische onduidelijkheden. Veel films zijn namelijk nog niet via streaming vanuit distributie beschikbaar. Deze films staan echter vaak wel op diverse online platformen. De films daar vanaf plukken, ook al zegt een distributeur dat het een optie is, is zelden geoorloofd en de rechtmatigheid ervan is ook per titel wisselend. Rechten en verantwoordelijkheden zijn niet altijd duidelijk.

Streamen is voor de huidige dvd-vertoners en wellicht ook de filmtheaters de toekomst. Er zijn meerdere initiatieven gerealiseerd, in de maak of in onderzoek, maar **een kwalitatief hoogwaardig, stabiel en betaalbaar platform met een brede catalogus is nog niet aanwezig en de tijd dringt**, zeker voor de dvd-vertoners, door het snelle verdwijnen van dragers.

3. Schermen.

In de bioscoopzalen van de kleinschalige vertoners zijn de projectieschermen niet heel groot. Ze zijn ongeveer 4 meter breed. Een enkele uitzondering heeft een scherm van ongeveer 10 meter breed.

In de theaterzalen zijn de schermen groter dan in de bioscoopzalen namelijk ongeveer 5 meter breed. Ook hier zijn enkele uitzonderingen met schermen groter dan 10 meter, oplopend tot 15 meter breed. Bij de andere zalen is het scherm ook ongeveer 4 meter

breed, net als bij de bioscoopzaalvertoners. Hier zijn echter geen echte uitschieters.

Gekeken vanuit het onderscheid tussen dcp- en dvd-vertoners, dan **hebben de dcp-vertoners grotere zalen en grotere schermen**: gemiddeld 156 stoelen en een scherm van ruim 7 meter breed versus gemiddeld 127 stoelen en een scherm van bijna 5 meter breed bij de dvd-vertoners.

Het is wellicht niet verrassend dat de dcp-vertoners gemiddeld een wat groter projectiescherm hebben dan de dvd-vertoners. Dat is ongeacht de soort zaal: bioscoop, theater of anderszins. De combinatie dvd en kleiner scherm ligt gezien de kwaliteit van dvd voor de hand.

Bezoekcijfers duiden niet op een voorkeur. **Schermgrootte of het vertonen met dcp-apparatuur lijkt niet bepalend in de keuze van de bezoekers van de kleinschalige vertoners.** Het gaat vooral toch om samen kijken. Wel worden de voorstellingen in theaterzalen gemiddeld beter bezocht dan die in bioscoopzalen of andere zalen.

4. Geluid.

Het zal niet verbazen dat een meerderheid van 80 procent van de dcp-vertoners een eigen geluidsinstallatie heeft. In de regel is dat Dolby 5.1 of 7.1. Tegelijkertijd gebruikt de helft van de dcp-vertoners de niet eigen geluidsinstallatie van het theater of de zaal waar men vertoont. Van de dvd-vertoners beschikt ook 27 procent over een eigen geluidsinstallatie speciaal voor film. Bij 70 procent van hen is dat ook Dolby 5.1 of 7.1.

Ook hier is duidelijk dat er geen harde scheiding is tussen de diverse vertoners. Het is minder zwart – wit dan we meestal aannemen. Het al dan niet hebben van een eigen geluidsinstallatie, het is niet voorbehouden aan een enkele soort vertoner.

5. Kwaliteit, tevredenheid.

Gevraagd naar de tevredenheid van de technische faciliteiten, de beeldkwaliteit, het scherm, de grootte van het scherm en de geluidskwaliteit geeft 70 procent van de kleinschalige vertoners aan tevreden of zeer tevreden te zijn over het geheel. Eenentwintig procent is neutraal en 9 procent is ontevreden of weinig tevreden.

Op een andere manier gekwantificeerd vanuit dezelfde respons: **op een schaal van 1 tot 10 scoort de tevredenheid over deze vier technische aspecten een 7,7.** De variatie loopt hierbij van een 6½ tot een 8½.

Ook hier is duidelijk dat er geen harde scheiding is

Niet verrassend zijn de dcp-vertoners tevredener over de technische kwaliteit van hun apparatuur dan de dvd-vertoners. Die apparatuur hoort ook van een hogere kwaliteit te zijn. Desalniettemin is het verschil tussen beide categorieën nog geen heel punt. De dcp-vertoners geven de kwaliteit van hun techniek een 8,3 terwijl de dvd-vertoners op een 7,4 uitkomen.

In het algemeen geldt dat als men tevreden is over het geheel men ook op de onderdelen ervan redelijk gelijkwaardig tevreden is. Als bijvoorbeeld het geluid als heel goed wordt ervaren dan geldt dat ook de beeldkwaliteit. Vice versa geldt dat ook voor ontevredenheid. Is men ontevreden dan uit die ontevredenheid zich ook op bijna alle onderdelen.

Van degenen die tevreden of zeer tevreden zijn over de beeldkwaliteit bij hun vertoningen is 50 procent geen eigenaar van de door hen gebruikte techniek. Wel zijn enkelen van hen minder tevreden over de kwaliteit van het projectiescherm. Opvallend genoeg zijn niet alleen degenen die totale invloed hebben op de aanschaf van hun technische apparatuur, dus die zelf hun beeld en geluid aanschaffen, maar ook degenen die helemaal geen invloed kunnen uitoefenen op de aanschaf van de door hen gebruikte projectiefaciliteiten het meest tevreden. Zij geven een 8½ respectievelijk een 8. Schijnbaar is enigszins invloed uitoefenen de slechtst mogelijk situatie om in te verkeren. Goede ideeën, wel meedenken, maar zelf geen knoop mogen doorhakken?

In de praktijk betekent zelfstandigheid toch ook vaak wat anders

6. Techniek en programmering.

Bij 20 procent van de kleinschalige vertoners is de kwaliteit van de vertoningsapparatuur echt van invloed op de programmering. Dit zijn vrijwel allemaal dvd-vertoners.

Beperkingen worden vooral ervaren in een kleiner filmaanbod om uit te kiezen en het minder actueel kunnen programmeren vanwege de dvd-vertoning. Dit is onder meer het gevolg van het feit dat deze vertoners, vanwege hun dvd-vertoning, zijn aangewezen op Filmservice voor hun programmering. Daar zijn meer beperkingen in het aanbod en de actualiteit dan bij reguliere film distributeurs. **Hier is dus nog een hoop te winnen.**

In een heel enkel geval gaat het echt om de kwaliteit van de techniek zelf zoals beperkt geluid of een te zwakke lichtsterkte van de projector.

Het ervaren van een beperking door de techniek lijkt niet te relateren aan het al dan niet invloed kunnen uitoefenen op aanschaf van apparatuur of het delen van de apparatuur met andere gebruikers.

V. ZELFSTANDIGHEID

Er is zelfstandigheid en er is zelfstandigheid. Nagenoeg alle kleinschalige vertoners zijn ondergebracht in een eigen aparte stichting of vereniging. Een enkeling hangt onder een culturele koepel. In die juridische zin zijn ze allemaal zelfstandig.

In de praktijk betekent zelfstandigheid toch ook vaak wat anders. Dan zijn zeggenschap hebben over een ruimte of over het gebruik van apparatuur belangrijke onderdelen van zelfstandigheid.

1. Delen.

Bij iets minder dan de helft van de kleinschalige vertoners, **in 48 procent van de gevallen, werd de projector in 2022 structureel gedeeld met andere gebruikers.**

Ruim 80 procent van die delers is een dvd-vertoner. De helft daarvan is noch lid van VVF noch van NVBF. Bij de dcp-vertoners uit deze categorie die hun apparatuur structureel deelt gaat het vooral om NVBF-leden die in een schouwburg, theater of multicultureel centrum vertonen.

Bij de andere helft van kleinschalige vertoners waar de projector hoofdzakelijk in gebruik is voor filmvertoning wordt de projector slechts een enkele keer gebruikt voor andere activiteiten dan film zoals een lezing of een verhuur aan derden. Van deze vertoners waar de projector voor eigen gebruik is, is 35 procent dvd-vertoner. De overige zijn dus dcp-vertoner. Het delen van de projector, die enkele keer, is evenredig verdeeld tussen dcp- en dvd-vertoners.

2. Investeren.

Ook de invloed dat een filmhuis heeft op de investeringen die nodig zijn voor aanschaf of vervanging van vertoningsapparatuur zegt iets over de zelfstandigheid van dat filmhuis. **75 procent van de kleinschalige filmvertoners is in deze zin geheel of grotendeels zelfstandig.**

Als de projector hoofdzakelijk voor filmvertoning wordt gebruikt dan is, niet onverwacht, de projector ook meestal in eigen bezit. Dat geldt voor 70 procent van deze vertoners. Bij nog eens 24 procent van deze vertoners zijn zij bovenliggende of gelijkwaardige

partner als het gaat om de projectieapparatuur in de locatie waar vertoond wordt.

Dat betekent niet dat, als tegenhanger, de kleinschalige vertoners waar de projector structureel gedeeld wordt, men overgeleverd is aan de goden. Dat ligt wat genuanceerder. Bijna 12 procent van hen heeft de projectieapparatuur ook in eigendom. Nogmaals 47 procent heeft veel invloed of is gelijkwaardige partner waar het gaat om investeringen in de projectieapparatuur.

Ook is er geen harde scheidslijn op dit terrein tussen dcp- en dvd-vertoners. Terwijl 15 procent van de dvd-vertoners de projectieapparatuur wel in eigen bezit heeft is bij 35 procent van de dcp-vertoners de apparatuur geen eigendom van de vertoner. In 7 van de 10 gevallen geldt dat een NVBF-lid.

Een meer naar buiten gerichte houding

VI. VOORSTELLINGEN EN BEZOEK

In de Verkenning werd een beredeneerde schatting gemaakt van het bezoek aan de Nederlandse filmhuizen in 2019. De absolute ondergrens werd gelegd bij 60.000 bezoekers maar 100.000 bezoekers werd realistischer geacht.

Die schatting bleek redelijk accuraat. Maar nu zijn de cijfers hard. In 2019 werden ruim 113.000 bezoeken afgelegd bij de filmhuizen. Dat verhoogt het bezoek aan kleinschalige vertoners met 25 procent. Bij de kleine filmtheaters werden in 2019 ruim 454.000 bezoeken afgelegd. In totaal komt het aantal bezoeken in dit segment nu uit op 567.500.

Eén zesde, 16½ procent, van het filmtheater/filmhuisbezoek in Nederland vindt dus plaats bij een zogenoemde kleinschalige vertoner.

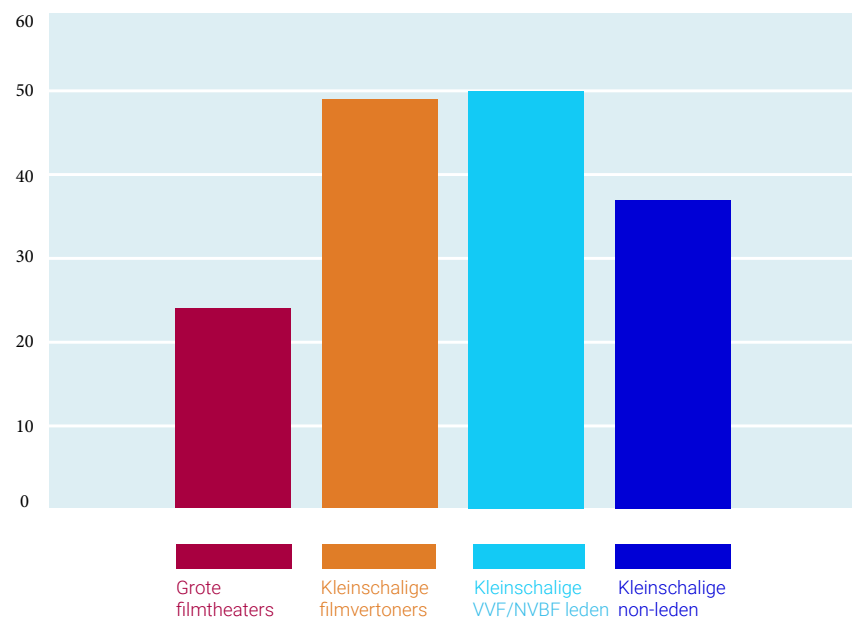
Tussen 2010 en 2019 groeide het aandeel van de kleine filmtheaters in de filmtheatervertoning. Hierbij was de groei van het bezoek zelfs sterker dan die van de voorstellingen. Van de filmhuizen zijn voor deze periode alleen voor Overijssel bezoekcijfers aanwezig. Zie hiervoor de reeks 'Film in Overijssel' van Filmkenniscentrum. In Overijssel groeide het bezoek ook bij de filmhuizen in deze periode sterk, nog sterker zelfs dan bij de kleine én de grote filmtheaters. Dat lijkt ook het geval te zijn voor de rest van Nederland als gelet wordt op nieuwe initiatieven en uitbreidingen. Met 2019 als nieuw ijkpunt kan hier over enkele jaren iets definitiefs over gezegd worden.

1. Bezoek per voorstelling, klein en groot.

Het gemiddelde bezoek per voorstelling was bij de kleinschalige vertoners in 2019 erg hoog: 49 bezoekers per voorstelling. **Dat is twee keer zo hoog als het gemiddelde bezoek bij de grote filmtheaters in dat jaar.**

Het verschil tussen de diverse kleinschalige vertoners is op vele vlakken klein. Het verschil tussen de vertoners die lid zijn van de VVF en /of de NVBF is marginaal. Wel hebben de vertoners die nergens lid van zijn lagere gemiddelde bezoekcijfers maar ook die zijn nog altijd 50 procent hoger dan de gemiddelde bezoekcijfers bij de grote filmtheaters. Uiteraard is er tussen lidmaatschap en het bezoek geen causaal verband. Wellicht heeft het te maken met een wat meer actieve, naar buiten gerichte, houding.

Grafiek 1. Gemiddeld bezoek in 2019 per voorstelling per vertoner

Of men de filmvoorstelling toont via dcp-apparatuur of als dvd-vertoner maakt ook niet extreem veel uit voor het gemiddelde bezoek per voorstelling. Bij de dcp-vertoners is dat gemiddelde 50. Bij de dvd-vertoners is dat 46 bezoekers per voorstelling.

Technische kwaliteit of 'officieel erkend zijn' lijkt voor het publiek niet van doorslaggevend belang bij het bezoek. Uiteraard is voor de absolute bezoekersaantallen het aantal voorstellingen doorslaggevend. **De kleinschalige vertoners geven weliswaar veel minder voorstellingen maar de voorstellingen die ze geven zijn zeer goed bezocht. De behoefte is duidelijk aanwezig.**

Grote en kleine filmtheaters lijken elkaar sinds 2010 sterk te volgen in hun gemiddelde bezoekersaantallen per voorstelling: De lijnen in grafiek 2 lopen vrijwel identiek. Tot Covid-19 is **het gemiddelde bezoek per voorstelling bij de kleine theaters redelijk stabiel en uiteindelijk in de plus** ten opzichte van 2010. Alleen ten tijde Covid-19-pandemie wordt het verschil met de grote filmtheaters iets maar niet extreem minder groot. De grote filmtheaters boeten daarentegen langzaam maar zeker iets in. Kleine theaters hebben continu gemiddeld meer bezoek per voorstelling. Dat is al jaren zo.

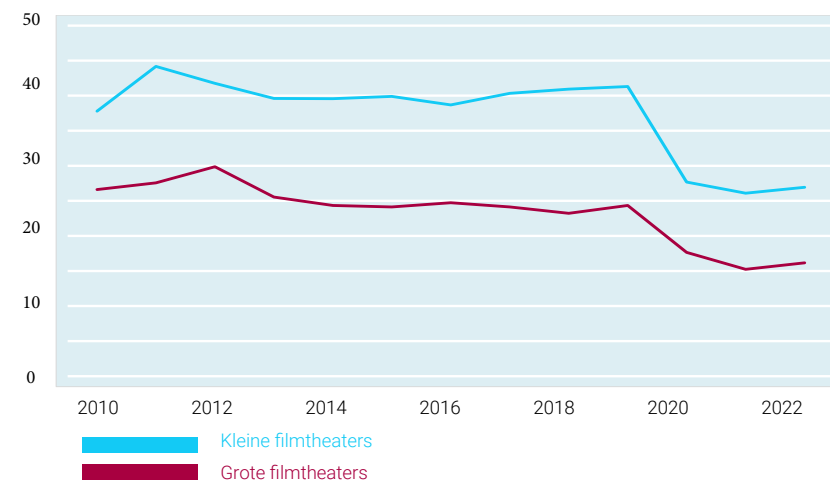
Een deel van de vermindering in gemiddeld bezoek per voorstelling bij de grote filmtheaters is te verklaren door uitbreidingen: meer zalen, meer voorstellingen. Het bezoek groeit maar spreidt daardoor ook meer. Bij de kleine filmtheaters groeit de belangstelling ook maar wordt er niet of weinig uitgebreid. **Een groot filmtheater worden is slechts voor een enkeling weggelegd** en risicovol in een niet-ondersteunde vrijwilligersorganisatie.

Hierdoor en door de relatief wat grotere, maar in absolute aantallen redelijk beperkte, groei in voorstellingen bij de kleine filmtheaters **neemt hun aandeel in de filmvertoning langzaam maar zeker toe**. Het bezoek concentreert zich er meer. Gevolg is wel dat een bezoekplafond eerder bereikt wordt.

Niet alleen het gemiddelde bezoek per voorstelling **ook de bezettingsgraad van de kleine filmtheaters is hoger dan de bezettingsgraad bij de grote filmtheaters**. Uitgezonderd de Covid-jaren schommelen die rond de 26 procent bij de kleine filmtheaters en rond de 20 procent bij de grote filmtheaters. Dat is een aanzienlijk verschil.

In 2019 was bij de filmhuizen de bezettingsgraad zelfs 35½ procent. Van eerdere jaren zijn geen cijfers bekend. Onder de geëquipteerde kleine filmtheaters was dat in 2019 ruim 38 procent tegen bijna 22 procent bij de grote filmtheaters. Dat doet veel voor de sfeer en zegt, net als absolute hoge bezoekersaantallen, veel over **de filmvertoner als ontmoetingsplek en kern van en voor de gemeente**.

Grafiek 2. Gemiddeld bezoek per voorstelling per jaar: grote en kleine theaters.⁴

Een soort natuurlijke habitat voor de kleinschalige vertoners

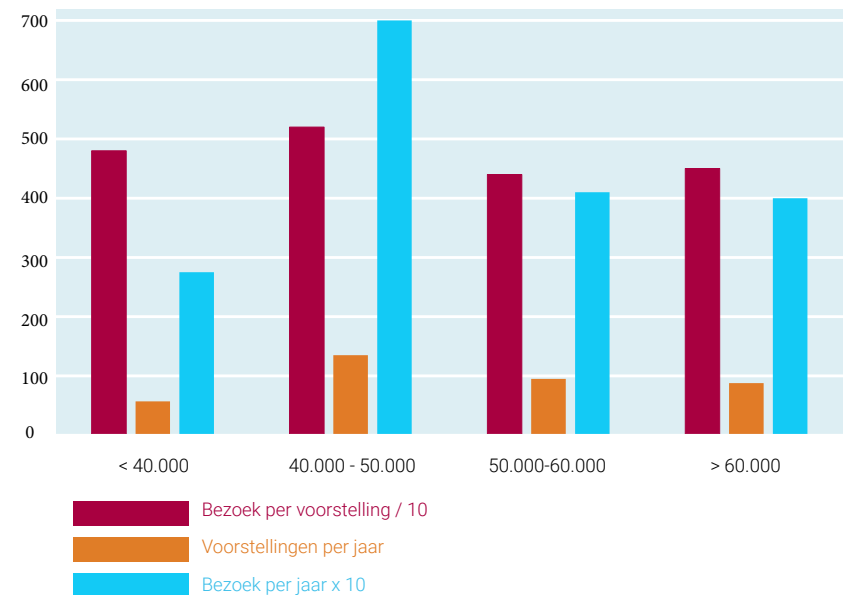
2. Gemeente.

Voor het gemiddelde bezoek per voorstelling bij de kleinschalige vertoners maakt de grootte van de gemeente niet heel veel uit. **Overall is belangstelling.** Gemeenten tot 40.000 inwoners trokken in 2019 gemiddeld 48 bezoekers per voorstelling. Gemeenten met 40.000 tot 50.000 inwoners trokken bijna 52 bezoekers per voorstelling. Gemeenten met 50.000 tot 60.000 inwoners trokken bijna 44 bezoekers per voorstelling. Gemeenten met de meeste inwoners, meer dan 60.000, hadden opvallend genoeg niet meer bezoek per voorstelling dan algemeen gemiddeld maar kwamen tot 45 gemiddeld.

Op jaarbasis waren bij de kleinschalige vertoners in gemeenten tot 40.000 inwoners in 2019 per vertoner wel de minste bezoekers omdat bij hen minder voorstellingen werden gegeven dan bij de kleinschalige vertoners in grotere gemeenten.

In gemeenten tot 40.000 inwoners zijn de vertoningen ruim wekelijks. Vaak is er een zomersluiting. Gemiddeld gaat het hier om 57 voorstellingen per jaar met gemiddeld 2.750 bezoekers op jaarbasis. In gemeenten met 40.000 tot 50.000 inwoners vertonen de kleinschalige vertoners drie keer per week met een zomerstop: 135 voorstellingen per jaar. Deze categorie heeft de meeste bezoekers per jaar: gemiddeld bijna 7.000 per kleinschalige vertoner. In gemeenten met 50.000 tot 60.000 inwoners wordt door de

Grafiek 3. Bezoek en voorstellingen van kleinschalige vertoners naar grootte gemeente in 2019

In sfeer zal er niet veel verschil zijn

kleinschalige vertoners gemiddeld twee keer per week vertoond: 95 keer per jaar met gemiddeld ruim 4.100 bezoekers per jaar. In gemeenten met 60.000 of meer inwoners is het jaarlijkse gemiddelde bezoek per kleinschalige vertoner 4.000 in gemiddeld 88 voorstellingen. Het gaat hierbij steeds om het jaar 2019. Dat is na Covid-19 niet substantieel veranderd.

Het is niet zo dat kleinschalige vertoners in grotere gemeenten meer bezoek trekken. Bij de kleinschalige vertoning trekken juist de tussengemeenten het meeste bezoek. **Je hoeft niet in een middelgrote of grote stad actief te zijn om veel bezoek te trekken.** Sterker, in grotere gemeenten zijn de kleinschalige vertoners waarschijnlijk kleiner vanwege de aanwezigheid van grotere filmtheaters.

Het scheelt wellicht dat de kleinschalige vertoners in het algemeen niet de concurrentie aangaan met andere vertoners in hun omgeving bij het vertonen van vaak meer populaire films. Hetgeen grote filmtheaters veel vaker doen.⁵ **In een grotere omgeving is de kleine vertoner daarmee nog wat bescheidener dan ze normaal gesproken al zijn.**

Tevens zijn er veel meer kleine filmtheaters en ook filmhuizen die vertonen in een gemeente zonder andere filmvertoners, zij het bioscoop dan wel groot filmtheater. Spreiding in bezoek speelt dan minder maar **dat betekent niet dat er capaciteit is voor meer voorstellingen.**

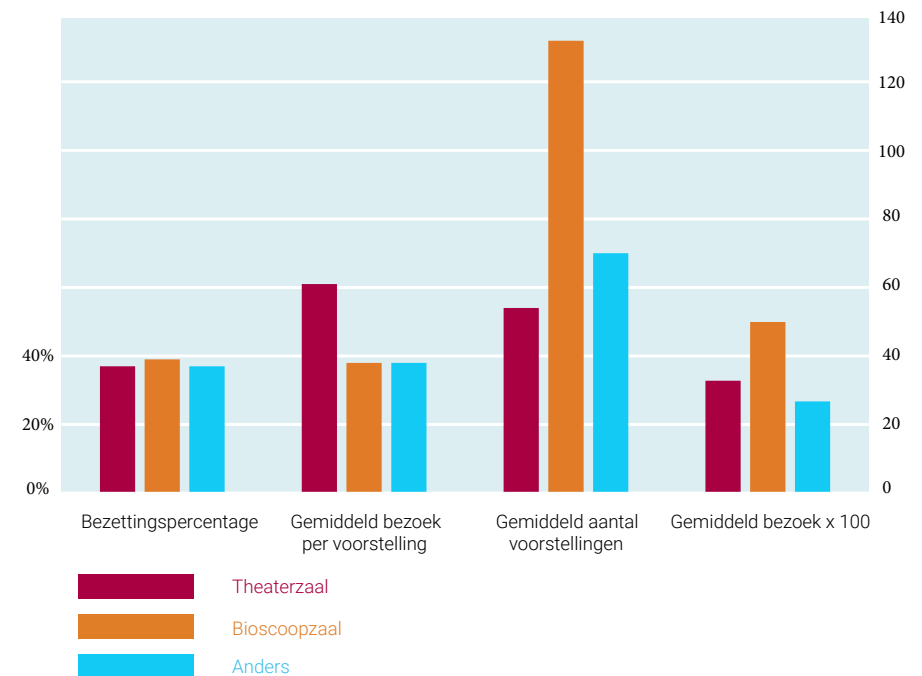
In kleinere gemeenten is de belangstelling weliswaar groot maar het aantal voorstellingen beperkter dan in grotere gemeenten. Vanaf 50.000 inwoners is er weinig verschil meer in belangstelling per voorstelling en totale aandacht. Dus de grootte van een gemeente maakt vooral uit voor het aantal voorstellingen maar weinig voor het gemiddelde bezoek per voorstelling en is eigenlijk alleen bepalend bij gemeenten met **40.000 tot 50.000 inwoners. Deze grootte met een kleine cirkel er omheen lijkt een soort natuurlijke habitat te vormen voor de kleinschalige vertoners.**

3. Vertoningsruimte.

De bezettingspercentages bij de diverse kleinschalige vertoners zijn gemiddeld hoog. De gemiddelde bezettingsgraad in 2019 was 37½ procent. De onderlinge verschillen tussen de diverse vertoningsruimten, theaterzaal, bioscoop of anderszins, zijn klein. Het gemiddelde bezoek van de kleinschalige vertoners in de drie soorten locaties is 49 per voorstelling. Dat zijn hoge aantallen. Door de grotere capaciteit van de theaterzalen geven gelijke bezettingspercentages daar uiteraard hogere bezoekersaantallen per voorstelling.

Los van de daadwerkelijk staat en inrichting van de zaal is de vulling met bezoek op de diverse locaties gelijk en hoog. **In sfeer zal er daarom niet veel verschil zijn.**

Grafiek 4. Bezoek en bezettingspercentage per locatie in 2019

Theaterzaalvertoning lijkt een van de weinige determinanten voor een wat hoger gemiddeld bezoek. De reden daarvoor is onduidelijk of speculatief. **Kleinschalige vertoners in bioscoopzalen daarentegen geven in het algemeen meer voorstellingen** en genereren daarmee ook meer bezoek dan hun theaterzaalcollega's.

Dat het aantal voorstellingen bij een bioscoopzaal hoger ligt kan komen doordat deze zalen specifiek zijn en dus ook noodzakelijk vaker gebruikt worden voor filmvertoning. De theaterzaalvertoners op hun beurt ontvangen jaarlijks weer meer bezoekers dan de kleinschalige vertoners in andere locaties. De vertoners in theaterzalen geven weliswaar minder voorstellingen dan die in andersoortige zalen maar het gemiddelde bezoek van de vertoners in theaterzalen is daarentegen weer hoger dan dat van de vertoners in andere zalen. **Een en ander ligt dus redelijk genuanceerd.**

Zowel de kleinschalige vertoners in een bioscoopzaal als in een theaterzaal bevinden zich in het algemeen, met weglating van enkele extremen, in gemeenten met 40.000 tot 50.000 inwoners. De vertoners in andersoortige locaties vallen hoofdzakelijk in de categorie minder dan 40.000 inwoners.⁶

De grootte van de gemeente en aard van de zaal lijken enigszins van invloed te zijn op het bezoek, maar dat is niet heel hard aantoonbaar. In gemeenten met 40.000 tot 50.000 inwoners zijn wat meer kleinschalige vertoners die in bioscoopzalen of in theaterzalen vertonen wat tot meer bezoek leidt. In een bioscoopzaal zijn meer voorstellingen. Dat stuwt het bezoek wat op. Verder worden deze zalen minder gedeeld zodat meer voorstellingen ook eenvoudiger te realiseren zijn. Wellicht is het daardoor ook rendabeler of juist noodzakelijk om meer voorstellingen te realiseren. Waarom dat precies zo is en niet bij gemeenten die een slagje groter zijn is niet duidelijk.

De meeste grote filmtheaters bevinden zich in gemeenten met meer dan 60.000 inwoners. **De verdeling grotere-kleinere gemeente en groter-kleiner filmtheater kent een redelijk harde scheidslijn.** Slechts 5 van de grotere filmtheaters zijn gevestigd in kleinere gemeenten. Drie in gemeenten met 40.000 tot 50.000 inwoners en twee in gemeenten met 50.000 tot 60.000 inwoners.

Ter relativering: Er zijn ongeveer 2 keer zoveel gemeenten met 40.000 tot 50.000 inwoners als gemeenten met 50.000 tot 60.000 inwoners namelijk 43 versus 21, stand 2023. Er zijn 207 gemeenten met minder dan 40.000 inwoners en 71 gemeenten met meer dan 60.000 inwoners.

4. Techniek.

Als gelet wordt op bezettingspercentages in relatie tot grootte van de zalen en de schermen dan ontlopen de kleinschalige vertoners elkaar weinig.

De dcp-vertoners in bioscoopzalen hebben een gemiddeld bezoek dat wat hoger ligt dan die van de dvd-vertoners. Vanwege de wat grotere zalen waarin zij vertonen levert dat wel een wat lagere bezettingsgraad.

Bij de dcp- en dvd-vertoners in theaters zijn de zalen ongeveer even groot maar zijn de gemiddelde bezoeken en de bezettingsgraad bij de dcp-vertoners wat hoger. De relatie tussen dcp en een actuelere programmering kan hierbij een rol spelen. Bij de andere locaties is dit echter andersom en scoren de dvd-vertoners hoger op bezettingsgraad terwijl hun zalen beduidend kleiner zijn dan die van de dcp-vertoners in deze categorie.

5. Zelfstandigheid.

In 2019 was het gemiddeld aantal bezoekers per voorstelling bij de vertoners die hun apparatuur delen 11 procent hoger dan bij degene die de apparatuur hoofdzakelijk zelf in gebruik hebben voor filmvertoning namelijk 53½ versus ruim 48.

Daartegenover staat dat de **kleinschalige vertoners met eigen apparatuur 3,3 keer zoveel voorstellingen geven**. Hun bezoekercijfers zijn dan ook veel hoger. Dit lijkt echter enigszins gelinkt aan de dcp-apparatuur en de bioscoopzaal en minder aan het delen van apparatuur.

De vertoners met gedeelde apparatuur hebben gemiddeld grotere zalen dan degene met eigen apparatuur namelijk 145 versus 117 stoelen. Dat geeft bezettingspercentages van 37 versus 41 procent. Opvallend genoeg maakt de aard van de zaal weinig uit voor deze percentages.

Het grootste gemiddelde bezoek per voorstelling wordt in beide categorieën, delers en niet-delers van apparatuur, gehaald indien in een theaterzaal wordt vertoond, hetgeen in beide categorieën ook in meer dan de helft van de gevallen gebeurt. Daar is in 2019 het gemiddelde bezoek 59½ bij degene met eigen apparatuur en 64 bij de vertoners met gedeelde apparatuur. De theaterzalen van degene met eigen apparatuur zijn wel iets kleiner dan bij degene die de apparatuur deelt: 160 versus 190 stoelen.

Zowel bij vertoning in een bioscoopzaal als in een ander soort zaal schommelt het gemiddelde bezoekercijfer rond de 40 bezoekers per voorstelling. Hier zijn de zalen van de vertoners die apparatuur delen wel kleiner dan van degene met niet-gedeelde apparatuur namelijk 72 versus 96 stoelen. Daarbij moet gemeld dat **de vertoners met gedeelde apparatuur vrijwel nooit een bioscoopzaal benutten**.

De bezoekers aan de kleinschalige vertoners trekken zich weinig aan van de techniek en van hoe het een en het ander achter de schermen geregeld is. Dcp- of dvd-apparatuur, een zelfstandige of een afhankelijke vertoner, het heeft weinig invloed op het bezoek.

Er is weinig verschil in bezoekgedrag of althans in bezoekersaantallen aan de diverse vertoningen bij diverse soorten kleinschalige vertoners. **De aard van de vertoner lijkt niet van doorslaggevend belang voor de bezoeker**. De aard van de zaal, de grootte, lijkt iets meer van invloed te zijn. In een theater zijn de bezoekercijfers per voorstelling hoger. Daarentegen ligt vanwege het hogere aantal voorstellingen in de bioscoopzaal daar het jaarlijkse bezoek hoger.

De aard van de vertoner lijkt niet van doorslaggevend belang

VII. PROGRAMMA EN NEDERLANDSE- EN KINDERFILM

Kleinschalige filmvertoners zijn zelden premièretheater en de door hen vertoonde films krijgen mede door de beperkte capaciteit veelal maar een of enkele voorstellingen.

Ondanks hun kleinschaligheid zorgen de kleinschalige vertoners niet alleen voor spreiding in de mogelijkheid tot filmbezoek maar zeker ook in spreiding van het aanbod. Over de laatste 4 jaar, van 2019 tot en met 2022, hebben de kleinschalige vertoners een bijna net zo groot aantal films vertoond als er in Nederland werden uitgebracht. Over deze 4 jaar hebben ze gemiddeld jaarlijks 90 procent van het aantal titels dat in Nederland werd uitgebracht vertoond.

Voor Nederlandse films ligt dit zelfs hoger. In deze periode werd zelfs 4 procent meer Nederlandse films vertoond dan er uitgebracht werden. Men putte dus ook uit voorgaande jaren.

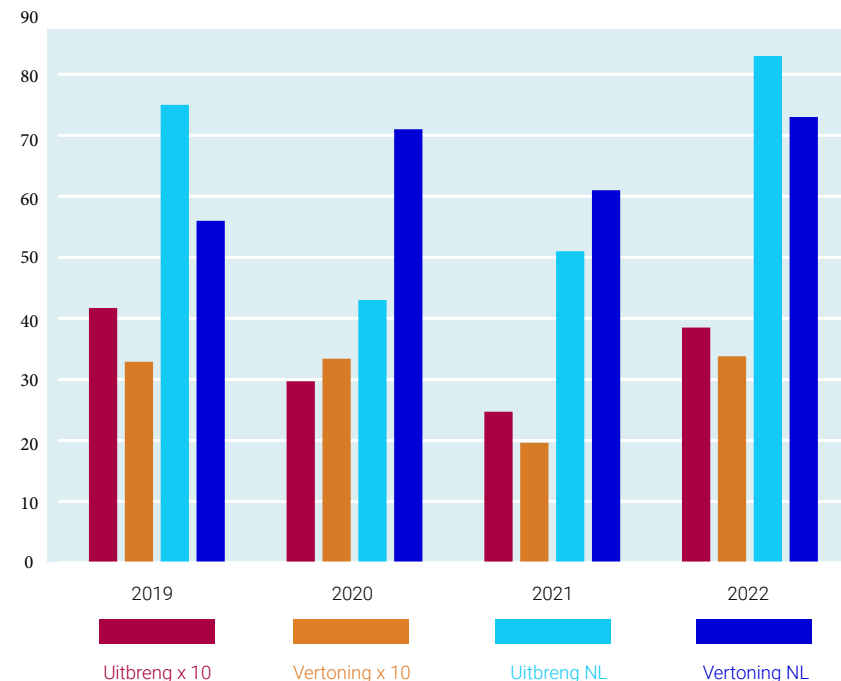
1. Uitbreng en vertoning.

De overlap in vertoonde films tussen bioscoop en filmtheater is bij de kleine filmtheaters in tegenstelling tot de grote filmtheaters marginaal, zoals bleek uit Film in Overijssel vi uit 2019.⁷ En in gemeenten met minder dan 50.000 inwoners was die overlap zowel in aantal films als in het aantal voorstellingen dat die films kregen als in het bezoek dat ze genereerden het kleinst. Ook dit is een indicatie van de bijdrage voor de spreiding door kleinschalige vertoners. Deze doet niet onder voor hun grotere collega's.

In het algemeen is te stellen dat **het programma van kleinschalig vertoners unieker is voor de omgeving waarin ze verkeren** dan dat van de grotere filmtheaters.

Niet alleen de diversiteit van de vertoningen **ook de aandacht en het bezoek die de Nederlandse- en de kinderfilms krijgen bij de kleine filmtheaters is heel hoog**, in sommige opzichten bovengemiddeld.

Grafiek 5. Aantal verschillende films in Nederland uitgebracht, en vertoond door kleine filmtheaters per jaar gesplitst in Nederlandse en overige films.

Kleinschalige vertoners zijn in het algemeen geen premièretheater. Ze vertonen dus eerder nog wat uit andere jaren. Anderzijds vertonen grotere filmtheaters vanwege hun prolongerende programmering soms dezelfde film in twee kalenderjaren. In Nederland kwamen in 2019, 2020, 2021 en 2022 respectievelijk 492, 340, 298 en 468 lange films uit. Hiervan waren er 75, 43, 51 en 83 Nederlands.

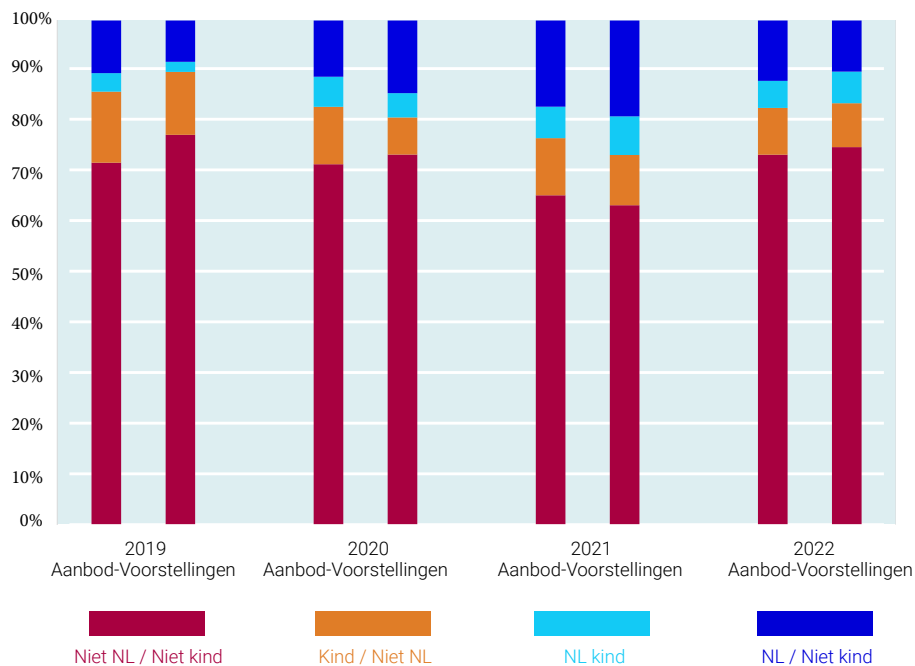
In 2020 en 2021 vertoonden de kleinschalige vertoners meer Nederlandse films dan er die jaren uitkwamen, namelijk 71 respectievelijk 61. In 2019 en in 2022 bleef men met 56 respectievelijk 73 onder het aantal uitgebrachte Nederlandse films. Gezien de capaciteit van de kleine vertoners zijn dit zeker ook nog aanzienlijke aantallen. Hoe deze aantallen voor de grote filmtheaters zijn is onbekend.

2. Programmering.

Niet alleen de aantallen verschillende films die vertoond worden maar ook de aandacht die deze films krijgen in de programmering, dus welk aandeel naar welke films gaat in de vertoningen, is **een indicatie voor de bijdrage van de kleinschalige filmvertoners aan het filmklimaat.**

Het gaat daarbij zowel om welke deel van het aantal vertoonde films Nederlands of een kinderfilm is alsook welk deel dat van de totale programmering uitmaakt. Met andere woorden **hoeveel aandacht krijgen deze films, hoeveel voorstellingen krijgen die films, worden ze weggestopt of juist extra benadrukt, of iets er tussen in?**

Grafiek 6. Aandeel van Nederlandse film en/of kinderfilm in het aanbod aan verschillende filmtitels én in het aantal voorstellingen van de kleine filmtheaters.

Leesvoorbeeld: In 2019 was 14 procent van het filmaanbod van de kleine filmtheaters een buitenlandse kinderfilm (oranje). In datzelfde jaar kregen deze buitenlandse kinderfilms 12½ procent van het aantal voorstellingen toebedeeld dat deze kleine filmtheaters gaven. Dat betekent dat ze iets minder dan evenredig bedeed werden. De overige buitenlandse films kregen 77 procent van de voorstellingen terwijl ze maar 71½ procent van het totaal aantal verschillende films uitmaakten.

In 2019 kregen kinder- en Nederlandse films minder dan evenredig speeltijd bij de kleinschalige vertoners. Hoe dat is bij de grote filmtheaters is niet bekend. Terwijl dit segment 28½ procent van het aantal vertoonde titels is bij de kleinschalige vertoners, krijgt het 23 procent van het aantal voorstellingen. Met name de Nederlandse kinderfilm kreeg maar 55 procent van het aantal voorstellingen van een gemiddelde titel. Bij de Nederlandse films was dat 79 procent van de voorstellingen van een gemiddelde titel. In totaal kregen Nederlandse- en kinderfilms gemiddeld 80 procent van het aantal voorstellingen dat een film bij de kleinschalige vertoners in het algemeen krijgt.

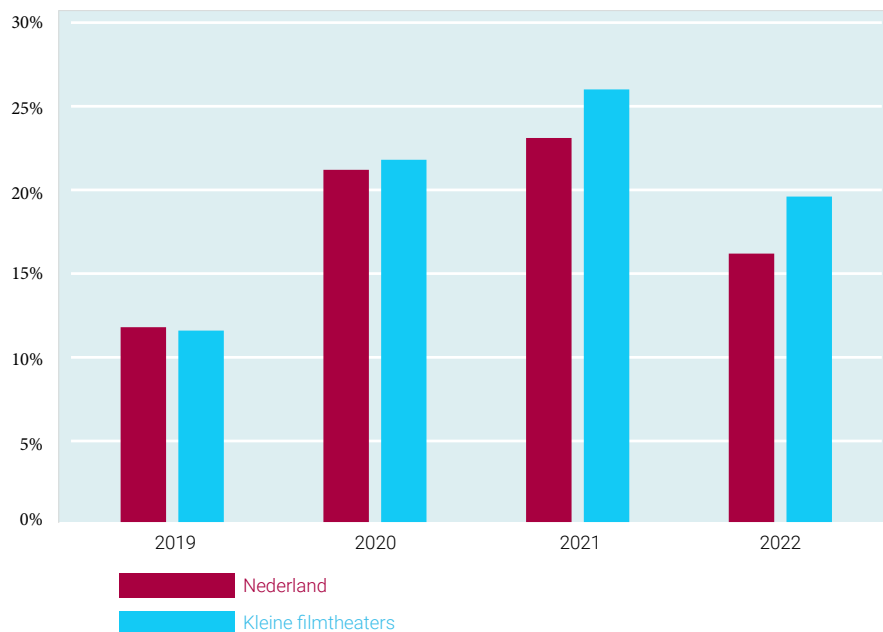
In Coronajaren 2020 en 2021 is de onevenredige verdeling tussen het aantal Nederlandse- en kinderfilms en het aantal voorstellingen dat die krijgen een heel stuk bijgetrokken.

De Nederlandse films kregen in 2020 zelfs meer dan gemiddeld voorstellingen, namelijk 28 procent meer. De Nederlandse kinderfilms kregen weliswaar nog steeds minder dan gemiddeld voorstellingen maar dat was bijgetrokken naar 19 procent minder dan gemiddeld in plaats van 55 procent minder een jaar eerder. Met als gevolg dat voorstellingen van buitenlandse kinderfilms wegzakten naar 64 procent van het gemiddelde. Het totaal aan Nederlandse- en kinderprogrammering steeg desalniettemin naar 93 procent van de gemiddelde voorstellingen per titel. **Dus bijna gemiddeld.**

In 2021 krijgen de Nederlandse films 11 procent meer voorstellingen dan gemiddeld. De Nederlandse kinderfilms kregen inmiddels bijna 23 procent meer voorstellingen dan gemiddeld terwijl de overige kinderfilms dat jaar 12 procent minder voorstellingen kregen dan de gemiddelde film. In totaal waren de Nederlandse- en de kinderfilms in 2021 goed voor 35 procent van het aantal vertoonde titels en 37 procent van het aantal gegeven voorstellingen.

Ook na Corona in 2022 kregen de Nederlandse kinderfilms veel meer voorstellingen dan gemiddeld namelijk 24 procent meer. De andere Nederlandse films zakten weer iets terug maar het totale Nederlandse aanbod kreeg gemiddeld nog steeds bijna 95 procent voorstellingen van een gemiddelde titel. Voor het geheel aan kinderfilms, Nederlands en buitenlands, werd net meer dan gemiddeld aan vertoningen gereserveerd namelijk 2 procent meer.

Grafiek 7. Bezoekaandeel van de Nederlandse film in het totale bezoek in percentages.

Dit alles is opvallend omdat heel vaak opgemerkt wordt door kleinschalige vertoners dat kinderfilms niet goed bezocht worden. Desondanks zet men zich er wel voor in blijkt uit deze cijfers. Misschien hebben dit soort opmerkingen er ook mee te maken dat **kleinere vertoners niet heel snel tevreden zijn. Zij leggen de lat vaak hoog**, zeker als het gaat om gemiddelde bezoekersaantallen.

De vertoning van Nederlandse films lijkt bij de kleine theaters de uitbreng ervan te volgen. De waardering ervan, in gegeven voorstellingen, wisselt een beetje per jaar maar loopt desalniettemin goed in de pas. Er is in dit opzicht zeker **geen onderwaardering ten opzichte van buitenlandse films.**

In vergelijking tot het totaal aantal uitgebrachte films en het aandeel daarin van **Nederlandse films krijgen deze laatste bij de kleine filmtheaters meer dan evenredig aandacht.** Tussen 2019 en 2023 is het aandeel Nederlandse films in het aantal vertoningen bij de kleine filmtheaters hoger dan het aandeel van de uitgebrachte Nederlandse films in het geheel van uitgebrachte films in Nederland namelijk bijna 18 procent versus 15¼ procent.

Tussen 2019 en 2023 fluctueert het filmaanbod van kinder- en/of Nederlandse films bij de kleine filmtheaters van 27 tot 35 procent van hun gehele filmaanbod. En deze films kregen daar 23 tot 37 procent van het aantal voorstellingen. Over deze gehele 4-jarige periode gemeten is bijna 29½ procent van het filmaanbod van de kleine filmtheaters een kinder- of een Nederlandse film en die krijgen 27 procent van het aantal voorstellingen toebedeeld. **Men neemt de Nederlandse- en de kinderfilm serieus.**

3. Bezoek.

De waardering of althans het bezoek aan de Nederlandse film bij de kleine filmtheaters is in vergelijking met het totale bezoekersaandeel van de Nederlandse film opvallend. In 2019 scoort men iets onder het Nederlandse aandeel maar dan gaat het om slechts 0,2 procent minder. **Daarna ligt het bezoekaandeel van de Nederlandse film bij de kleine filmtheaters elk jaar hoger dan dit aandeel in heel Nederland.**

Ook ten opzichte van de grote filmtheaters steekt men voor wat betreft het bezoekaandeel van de Nederlandse film daar met kop en schouders bovenuit. In 2019 is het Nederlandse bezoekaandeel bij de kleine filmtheaters maar iets hoger dan dat bij de grote filmtheaters. De jaren erna gaat het om een aandeel van de Nederlandse film binnen hun bezoek dat respectievelijk 31 procent, 56 procent en 44 procent hoger ligt dan bezoek in die categorie bij de grote filmtheaters.

4. Dvd-vertoners.

Bezoekcijfers en aard en aantal van vertoonde films van kleinschalige dvd-vertoners zijn minder compleet dan die van andere kleinschalige vertoners. Deels komt dit omdat zij vanuit financiële overwegingen voor de vertoningsrechten van hun films een goedkopere standaardlicentie bij FilmService afsluiten. **Daarbij mogen zij de titels van de door hen vertoonde films niet bekend maken.** Ook speelt de grootte van de organisatie en de relatieve lage noodzaak om, zeker wat oudere, gegevens te archiveren en toegankelijk te hebben, hierbij een rol. Hierdoor is een grotere foutmarge aanwezig in de gegevens van aard en aantallen van dvd-vertoners. Daarom zijn deze cijfers niet meegenomen in bovenstaande grafieken over programmering. Desalniettemin geven de cijfers die er zijn wel een indruk van hun bezoek en programma.

Ook bij deze kleinschalige vertoners krijgt de Nederlandse film en de kinderfilm een flinke rol. In 2019 en in 2022 was ruim 14 respectievelijk ruim 25 procent van hun filmaanbod een Nederlandse film. Dat is in 2019 even hoog en in 2022 zelfs royaal hoger dan bij de andere kleinschalige vertoners.

Het percentage bezoekers en het percentage voorstellingen dat deze films ten deel valt is in overeenstemming met het aantal titels. In 2019 was dat 15½ procent van het bezoek en 14 procent van het aantal voorstellingen. Ook dat steekt boven de landelijke gemiddelden uit. In 2022 lag het percentage bezoekers aan een Nederlandse film met bijna 30 procent nog hoger terwijl het aandeel in de vertoningen van de Nederlandse film was gedaald naar ruim 11 procent terwijl dat bij de overige kleinschalige vertoners 17 procent was. **De vertoonde Nederlandse films waren dus (ook) bij de kleinschalige dvd-vertoners enorm populair.**

Ook het segment Nederlandse- plus kinderfilms is bij hen in 2022 met ruim 32 procent van het aantal filmtitels hoog. In 2019 bleef het daarentegen nog wat achter met bijna 23 procent van het aanbod.

Het aantal verschillende films is 20 respectievelijk 30 procent minder in deze jaren dan bij de andere kleinschalige vertoners. In het algemeen worden bij kleinschalige vertoners films vaak maar één keer vertoond. De dvd-vertoners, de kleinsten in hun segment, vertonen nog minder. **Minder vertoningen heeft als gevolg minder verschillende films.**

Mogen zij de titels niet bekend maken

VIII. TOT SLOT

1. Een context.

NOOT: Lokaal (stedelijk) cultuurbeleid sluit beter aan bij de bevolking, hun identiteit, hun behoeften. Stedelijke cultuurregio's zouden natuurlijke kernen in het culturele aanbod zijn. Daarom moesten ze meer leidend worden in het cultuurbeleid, aldus de Raad voor Cultuur in 2015.⁸ Het zou ook samenwerking en afstemming bevorderen tussen overheden en culturele voorzieningen en zo, ook financieel, een meer gelijk speelveld creëren tussen culturele instellingen in diverse steden.

De Raad voor Cultuur schreef toen de benaming regio ook in de cultuur wat meer ging spelen in adviezen voor de huidige cultuurperiode dat stedelijke regio's moeten beschikken over goede basisvoorzieningen én dat deze voorzieningen fijnmazig en in meer of mindere mate aanwezig moeten zijn in alle gemeenten in Nederland.⁹

Zeven jaar later is er weer wat nuance en realiteitszin over het verschil theorie en praktijk als de Raad voor Cultuur stelt dat er grote verschillen zijn in voorzieningenniveau tussen gemeenten en dat in een groot aantal kleinere gemeenten geen of nagenoeg geen culturele voorzieningen aanwezig zijn en waar ook weinig 'geleend' kan worden van naburige, grotere gemeenten.¹⁰ Ook stelt de Raad voor Cultuur dat voor de 'tussengemeenten' investeringen geboden zijn. Redelijk vrijblijvend eindigt men ermee dat het aan elk individueel gemeentebestuur is om hierin passende keuzes te maken.

De staatssecretaris gaat in 2023 verder op het spoor van culturele stedelijke regio's.¹¹ Zij vraagt voor de periode 2025-2028 van de rijkscultuurfondsen zoals het Filmfonds aandacht voor een goede spreiding in het land, een goed gespreid netwerk, met speciale aandacht voor de regio's buiten de Randstad. Ook benadrukt zij om expliciet oog en aandacht te hebben voor de lokale context waarin activiteiten plaatsvinden. Zij verwijst hierbij regelmatig naar de culturele regio's. Die worden hier niet meer culturele stedelijke regio's genoemd maar het zijn nog wel steeds dezelfde spelers. Ze stipt ook de taakverdeling tussen het rijk en gemeenten (en provincies) aan, van groot belang voor de spreiding, maar schuift dat door naar de herziening van het cultuurbestel in 2029.

De staatssecretaris verwijst in haar Meerjarenbrief naar een onafhankelijk evaluatierapport over de stedelijke cultuurregio's.¹² Behalve over resultaten op het gebied van samenwerking, netwerkvorming, status en diversiteit of specialisatie van deze

regio's concludeert men in dat rapport ook dat er gebieden buiten de stedelijke regio's vallen en dat er stedelijke regio's zijn die 'niet genoeg massa' hebben. Die kortom te weinig inwoners hebben. Vele deelnemende gemeenten posteerden deze conclusie jaren eerder ook al bij de aanvang van het initiatief van het opzetten van deze regio's.

Dat evaluatierapport kijkt ook naar de toekomst. Daar ziet men afstemming tussen overheden: tussen gemeenten en provincies en tussen rijk en regio's. Gemeenten die buiten de stedelijke regio's vallen moeten toch mee kunnen doen binnen dit systeem. Of dat een culturele oplossing is voor de eigen gemeente of vooral een logistieke is onduidelijk.

Met name de provincie krijgt een taak toebedeeld, voor zover ze die nog niet heeft: "Een regionale schaal die samenvalt met een of meer provincies met daarbij een stimulerende en ondersteunende rol van die provincie(s) lijkt effectief te zijn.... Provincies kunnen een nadrukkelijker rol krijgen als verbindende partij, tussen de gemeenten in een regio, tussen regio's binnen een provincie, door het betrekken van gemeenten die geen onderdeel uitmaken van een regio en door het organiseren van kennisuitwisseling tussen gemeenten."

Kleinere gemeenten in de meerderheid

Tachtig procent van de Nederlandse gemeenten heeft minder dan 60.000 inwoners. Slechts 71 van de 342 gemeenten, telling per 2023, heeft meer inwoners. Ongeveer 45 procent van de Nederlandse inwoners woont in zo een gemeente met minder dan 60.000 inwoners. In veel van die gemeenten is een kleinschalige vertoner actief. Overal is daar belangstelling voor. Voor het publiek maakt het weinig uit, de techniek, achter de schermen, men wil gewoon samen in de buurt film zien. Bezoekcijfers en bezettingsgraden staven dit.

Serieuze spreiding door kleine vertoners

Het segment kleinschalige vertoning is een serieus onderdeel in de Nederlandse filmvertoning. Het heeft een eigen gezicht. Niet alleen geografisch zorgen de vertoners van dit segment voor de alom geroemde Nederlandse fijnmazige spreiding van filmcultuur, zij doen dit ook op inhoudelijk vlak. Door de diversiteit van hun aanbod en het aandeel daarin van Nederlandse films en niet onbelangrijk ook kinderfilms zorgen deze vertoners dat ook in aanbod de spreiding in Nederland vrijwel overal over de hele breedte van het filmspectrum gerealiseerd wordt. Het bovengemiddelde bezoek aan Nederlandse films bij de kleinschalige vertoners toont dat de door hen gerealiseerde spreiding niet alleen een papieren tijger is.

Stad als hub, niet voor de regio

In de praktische, soms nog papieren, uitwerking van de cultuurregio's vormen de veelal grotere steden de kern. Van daaruit wordt naar buiten gekeken en gericht en daarbij wordt nog steeds veelal het sterke verder versterkt. De stad als hub voor de regio. En elke regio ook het liefst met een eigen, politiek gemotiveerd, profiel. Stedelijke cultuurregio's vormen wellicht een oplossing voor culturele spreiding verder dan de randstedelijke regio en het is logisch dat daar aandacht voor is. Maar er is meer.

Zichtbaarheid van bestaande spreiding

Het achterliggende idee van de stedelijk cultuurregio's gaat voorbij aan een ander item dat ook sterk met spreiding te maken heeft. Spreiding die al bestaat. Het gaat daarbij dus niet om spreiding zelf of een tekort daaraan maar om zichtbaarheid en ondersteuning ervan. Het willen zien en 'het in haar context zien' zoals ook staatssecretaris Uslu het omschrijft.

Dat is wat er speelt bij de kleinschalige filmvertoning. In deze zin kan ook hier het sterke sterker worden gemaakt door de vele, om het modieus te stellen 'bottum-up', initiatieven te ondersteunen. Daarbij hoeft niet per sé te worden verwezen naar grote broer in de stad. Ook al is natuurlijk wederzijdse uitwisseling van expertise, programma-ondersteuning of samenwerking tussen de kleinschalige vertoners en grotere filmtheaters of bioscopen regelmatig van toegevoegde waarde.

Het tekort aan spreiding bestaat niet

De spreiding is er al jaren en wel juist waar de mensen wonen en leven en waar zij ook culturmensch zijn. De oplossing voor het probleem van een zogenaamd tekort aan culturele spreiding is hierbij niet van toepassing omdat het tekort hier niet bestaat. Althans zeker niet in kwantitatieve zin maar ook niet in kwalitatieve zin.

Stedelijke cultuurregio's vormen dus niet de oplossing voor het probleem van een zogenaamd tekort aan culturele spreiding, althans voor film. De kleinschalige vertoners brengen die spreiding voor filmvertoning in praktijk. En dat deden ze al lang voordat dit advies er lag en dat doen ze nog steeds.

Niks nieuws onder de zon

In 2001, meer dan 20 jaar geleden, werd door de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) een brochure uitgegeven ondersteund door de provincies via het Interprovinciaal Overleg (IPO) en het rijk via het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.¹³ In 2010 en in 2015 volgden updates, ook steeds ondersteund door VNG, het rijk en nog eenmaal het IPO.

In deze brochure en in haar herhalingen werd, zoals nog steeds, gepleit voor de ondersteuning van filmvertoning in alle gemeenten. De argumenten voor spreiding

en ondersteuning daarvan zijn altijd hetzelfde gebleven: iedereen mag meedoen. Alleen de woordkeus om dit onder de aandacht te brengen veranderde in die jaren meermaals, als oude wijn in nieuwe vaten.

Alles voor de winnaar

Ondanks al deze mooie woorden en bedoelingen wordt het kleinschalig cultuursegment, hier toegespitst op de kleinschalige filmvertoners, vaak nog niet gezien. Recent nog was het niet vanzelfsprekend om ook de kleine filmtheaters en filmhuizen te ondersteunen vanuit Covid-gerelateerde steunmaatregelen. Ook bij de pilot van de Full Circle Vertoningsregeling van het Filmfonds om de Nederlandse film te stimuleren via een bijdrage per bezoeker aan een Nederlandse film werden, in tegenstelling tot de grote filmtheaters, de kleine filmtheaters niet gekend. Gezien het feit dat bij de kleine theaters het bezoek aan Nederlandse films in ieder geval de laatste jaren bovengemiddeld is en er een sterke mentaliteit geldt van 'alles voor de winnaar' is dit opmerkelijk.

Gelijke monniken

Tegelijkertijd dragen de kleine filmtheaters wel met een afdracht per verkocht kaartje bij aan het Abraham Tuschinski Fonds (ATF) dat ook in het leven is geroepen om de Nederlandse film te stimuleren. Hetzelfde geldt voor de grote filmtheaters en de

bioscopen. Hier worden de kleine filmtheaters dus niet uitgezonderd. Weliswaar zijn het Filmfonds en het ATF twee verschillende fondsen, een publiek en een privaat, beide zijn er wel ter stimulering van het Nederlands filmklimaat. Ook al is de eerste een officieel rijksfonds, de tweede was er niet gekomen zonder inmenging van het ministerie als uitkomst van een btw-convenant met de filmsector. Op dat niveau is er wel sprake van communicerende vaten.

Samenvatting

Hier is nogmaals aangetoond dat de kleinschalige vertoners een volwaardig onderdeel vormen van de Nederlandse filmvertoning. Voor wat betreft bezoekersaantallen halen ze het uiteraard niet bij de grote filmtheaters en bioscopen. In aantallen van vertoners halen ze dat wel. Er zijn net zo veel kleinschalige filmvertoners als er grote filmtheaters én bioscopen zijn, concern en onafhankelijk opgeteld. Al deze kleinschalige vertoners samen zorgen met zijn allen voor de geografische spreiding van de Nederlandse filmvertoning in het kleinstedelijke en minder stedelijk gebied. Dankzij hen kunnen miljoenen Nederlanders in hun eigen buurt naar de film.

Bij hen is ook de Nederlandse film in goede handen. Ze krijgt speeltijd in zowel aantallen films als in voorstellingen. Het publiek komt er voor naar deze vertoners. Er is niet alleen een mogelijkheid om de Nederlandse film te zien er wordt ook goed gebruikt van gemaakt. Dankzij hen krijgt de spreiding ook daadwerkelijk een concrete inhoudelijke dimensie en worden overal in Nederland bezoekers bereikt.

Culturele en sociale aangelegenheid

Zoals eerder gemeld, de gebruikte techniek of de mate van zelfstandigheid voor of achter de schermen maakt het publiek niet heel veel uit. Het is niet onderzocht hier maar de ervaring leert dat bij de kleine vertoners het contact met het publiek veelvuldig en intensief is. Kleinschalige filmvertoning is net zo goed een culturele als een sociale aangelegenheid. Om over bijdragen aan andere domeinen nog maar te zwijgen.

Vrijwilligers slaan een brug

Vrijwilligers doen er alles aan om continuïteit van de vertoningen te waarborgen. Veel gebeurd als vanzelfsprekend. Zij zijn het die de brug slaan tussen stad en platteland. Met de kanttekening dat het platteland niet zó plat is met al de actieve kernen en dorpen en kleinere steden waarover we hier spreken. Niet alle voorzieningen kunnen overal zijn maar deze zijn bewezen mogelijk. Er hoeft daarbij niet gelonkt te worden vanuit grotere steden of vice versa. Samenwerking is prima, paternalisme of concurrentie op dit gebied niet.

Het is ook kwetsbaar

Vanuit de gedachte dat wat vanzelf goed gaat, dat wat sterk is, de winnaar, te ondersteunen maar tegelijkertijd ook vanuit de gedachte het kwetsbare te ondersteunen is het logisch dit onderdeel van de Nederlandse filmvertoning dat er een volwaardig onderdeel van uitmaakt ook als zodanig te behandelen en dus ook te ondersteunen, want ja het gaat goed maar het is ook kwetsbaar.

De rest doet men zelf

De kwetsbaarheid van de culturele spreiding in de huidige constellatie heeft sterk te maken met de beschikbaarheid van het aanbod. Dat gaat zowel om techniek, denk aan apparatuur of streamen, als om beschikbaarheid van de films zelf, denk aan relatie distributie kleinschalige vertoners en bemiddelaars. Dit gaat deels over geld, deels over vertoner en publiek serieus nemen, deels over maatschappelijke betrokkenheid, deels over onbekendheid.

Ondersteuning is nu vooral nodig bij de overgang naar streamen en bij het beschikbaar houden van het (Nederlandse) filmaanbod, kortom bij het in stand houden van een belangrijk deel van de infrastructuur. Meerdere overheden kunnen hier helpen, het liefst in samenwerking. De rest doet men zelf, daar is men goed in.

2. Noten.

- ¹ Vrij naar de Filmliga, 1927.
- ² Verkenning van kleinschalige filmvertoning, 2021 door Filmkenniscentrum/Natte Haring. Te downloaden via www.filmkenniscentrum.nl. Een aantal onderwerpen komt zowel in de Verkenning als in deze inventarisatie naar voren. Het gaat bij deze overlap voornamelijk om aanvullingen. In een aantal gevallen is ook sprake van bevestiging van eerdere resultaten.
- ³ Ook alle te downloaden via www.filmkenniscentrum.nl.
- ⁴ De openbare aantallen wijken wat af van die van de respondenten van de enquête. In het laatste geval zijn ze wat hoger. In openbare cijfers wordt niet altijd alles meegenomen. Zo worden voorstellingen voor speciale doelgroepen of schoolvoorstellingen vaak niet in bezoekcijfers meegenomen leert navraag. Bij kleinere partijen heeft dit relatief meer invloed op deze cijfers dan bij de grote spelers in dit veld. De trend die geconstateerd wordt verandert hier echter niet door.
- ⁵ Zie Film in Overijssel vi, Filmkenniscentrum 2019.
- ⁶ Voor een directe onderling vergelijking tussen diverse vertoningsruimten en gemeenten van diverse grootte zijn de aantallen te klein. Vergelijking op dat niveau heeft daardoor weinig waarde.
- ⁷ Film in Overijssel vi, Filmkenniscentrum 2019.
- ⁸ Agenda Cultuur 2017-2020 en verder. Raad voor Cultuur, april 2015.
- ⁹ Cultuur voor stad, land en regio. De rol van stedelijke regio's in het cultuurbestel. Raad voor Cultuur, november 2017.
- ¹⁰ De culturele basis op orde. Kunst, erfgoed en media voor iedereen, in elke gemeente, overal in Nederland. Raad voor Cultuur, maart 2022.
- ¹¹ Uitgangspunten Cultuursubsidies 2025-2028. De staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Gunay Uslu, juni 2023; Meerjarenbrief 2023-2025 De kracht van creativiteit. Cultuur midden in de samenleving. De staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Gunay Uslu, november 2022.
- ¹² Waar doen we het voor? DSP-Groep, juni 2022.
- ¹³ Filmtheaters en cultuurbeleid. Handreiking voor bestuurders van provincies en gemeenten. VNG 2001.

3. Contact.

Filmkenniscentrum

Dick Smits
06-44872033
info@filmkenniscentrum.nl
www.filmkenniscentrum.nl

4. Dank/Verantwoording.

Dank aan alle vertoners die gereageerd hebben op vragen om informatie. Dank aan alle individuele filmhuismedewerkers die tijd en moeite genomen in gesprek te gaan en hun waardering hebben uitgesproken: De waardering is wederzijds! Dank aan alle dataverzamelaars (CBS, NVBF, Gemeenten en Provincies en vele anderen) voor de toegankelijkheid en openbaarheid van hun data. Dank aan de Provincie Overijssel en het Nederlands Filmfonds voor hun financiële steun en morele bijdragen. Dank aan Frank Myszka voor dtp-ondersteuning en Sandra Luimes (Appelsan) voor het concept vormgeving. Totstandgekomen in samenwerking met de Vereniging van Filmhuizen.

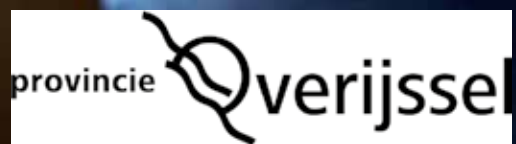
Bronnen foto's:

Cover	<i>Het zit in mijn hart</i> , Saskia Boddeke, Amstelfilm
pg. 2	<i>De man uit Rome</i> , Jaap van Heusden, Gusto Entertainment
pg. 5	<i>Nummer achttien</i> , Guido van der Werve, Gusto Entertainment
pg. 7	<i>Twente op Film - Zo doo wiejeleu dat</i> , Erik Willems, Johanna Ter Steege, A Day In A Life
pg. 11	<i>De Tatta's</i> , Jamel Aattache, Independent Films
pg. 13	<i>M'n Beessie en Ik</i> , Johan Kramer, Cinema Delicatessen
pg. 14/15	<i>Mijn grote broer</i> , Mercedes Stalenhoef, Amstelfilm
pg. 16	<i>Polder</i> , Klaas van Eijkeren, Bob Wilbers, Pink Moon
pg. 18	<i>Onder het maaiveld</i> , Mark Verkerk, M&N Film Distribution
pg. 22/23	<i>Die middag</i> , Nafiss Nia, Gusto Entertainment
pg. 24	<i>Onder water</i> , Kuba Szutkowski, Edgar Kapp, Amstelfilm
pg. 27	<i>Het verloren transport</i> , Saskia Diesing, September Film
pg. 29	<i>Soof 3</i> , Anne de Clercq, Dutch FilmWorks
pg. 33	<i>Strijder</i> , Camiel Schouwenaar, In the air
pg. 36/37	<i>Beste meneer Bouterse</i> , Ananta Khemradj, Amstelfilm
pg. 41	<i>Totem</i> , Sander Burger, Periscoop Film
pg. 42	<i>Zomer in Frankrijk</i> , Mark de Cloe, Dutch FilmWorks
pg. 46/47	<i>Stromboli</i> , Michiel van Erp, September Film

© Filmkenniscentrum 2023

Mede mogelijk gemaakt door

**KLEINSCHALIGE
FILMVERTONING**

Filmkenniscentrum 2023

FILM
Kennis
centrum